

ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ ТА СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ЇЇ ОЦІНКИ

АКСЬОНОВА І. В.

кандидат економічних наук

СЕРОВА І. А.

кандидат економічних наук

Харків

Вступ. В останній час концепція стійкого розвитку є однією із пріоритетних напрямків державного управління. Необхідність формування стійкого розвитку регіонів обумовлено тим, що підвищення конкурентоспроможності країни залежить від конкурентоспроможності її регіонів, а отже, від їх сталого розвитку. У той же час, конкурентоспроможність регіонів залежить від розвитку галузей економіки, конкретних підприємств і організацій і є основною задачею органів державного управління.

На рівні держави основною метою в сучасних умовах є підвищення рівня життя населення, що можливо на базі лише стійкого якісного зростання економіки. Таким чином, дослідження поняття стійкого розвитку, факторів, що його обумовлюють, критеріїв та показників конкурентоспроможності на макро- і мезорівнях є досить актуальним та необхідним.

Економічні, соціальні та екологічні проблеми стійкого розвитку викладено в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених Т. А. Акімової, Б. Є. Большакова, А. Б. Вебера, Н. П. Ващекіна, В. Гейця, Б. М. Данілішиної, В. С. Василика, М. О. Кизи́ма, К. Я. Кондратьєва, А. Д. Урсула, О. М. Чумакова, Р. Г. Яновського та інших. Вони розглядають концепцію сталого розвитку як системну стратегію виживання людства. Однак, незважаючи на їх загальну впевненість у безальтернативності моделі сталого розвитку, в їх роботах простежуються розходження в інтерпретації самої проблеми стійкого розвитку та аналітичного забезпечення його оцінки.

Метою даної статті є розгляд сутності поняття стійкого розвитку та конкурентоспроможності регіону як соціально-економічної системи, визначення факторів та статистичних показників оцінки конкурентоспроможності регіону.

Постановка задачі. Як відомо, регіон виступає як складна соціально-економічна система, функціонування якої націлено на використання необхідних умов для відтворення ресурсного та людського потенціалу на основі підвищення ефективності виробництва, спеціалізації та кооперації. Якщо стан регіону характеризується розбалансуванням розвитку соціальної, економічної та екологічної складової, то це призводить до нестійкості взаємодії регіону із суб'єктами зовнішнього середовища, що в свою чергу, призводить до диференціації регіонів за рівнем розвитку взагалі.

Аналіз літературних джерел показує, що під розвитком слід розуміти процес закономірної зміни макроекономічних показників в кращий бік. Якщо розглядати поняття стійкого розвитку, то слід відмітити, що це такий розвиток, який задовольняє потреби сучасності, але не становить під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Як видно з даного визначення поняття стійкого розвитку включає два аспекти [5]: поняття потреб, у тому числі і потреб найбільш вразливих верств населення, які повинні бути предметом першочергового пріоритету та поняття обмежень, що накладаються сучасним рівнем розвитку технологій та соціальною організацією суспільства на ресурси навколишнього середовища і спроможність біосфери поглинати наслідки господарської діяльності людини. Будь-яке визначення стійкого розвитку передбачає підвищення якості життя людини при збереженні природних ресурсів.

З поняттям стійкого розвитку регіонів тісно пов'язано поняття конкурентоспроможності регіонів. Конкурентоспроможний регіон – це не тільки переможець у боротьбі за кошти державного бюджету, це джерело росту економіки країни, її економічної безпеки.

Методи економічної війни, як і методи будь-якого тиску, можуть бути орієнтовані на напад, оборону та опір. При цьому, як вважають спеціалісти [1], «економічна війна» є поняттям макроекономічним і його не можна ототожнювати з конкурентною боротьбою. Тут йдеться не про те, як позбутися конкурента, а як послабити господарські, політично-військові та інші позиції держави в цілому.

Згідно з виразом «ніколи не починай війну, якщо не впевнений, що у разі перемоги отримаєш більше, ніж втрадиш при бійці», важливою умовою застосування методів економічної війни є перевага користі від їх застосування над витратами. А тому, сторона, що атакує завжди прораховує слабкі сторони конкурента. У той же час, конкурент теж повинен чітко визначати свої слабкі місця в економіці, щоб не дати вразити саме їх, а через це надати загрози усій країні.

Серед складових економічної безпеки виділяють економічну незалежність країни, стійкість і стабільність національної економіки, здатність до саморозвитку й прогресу [3].

Під економічною незалежністю розуміють можливість здійснювати державний контроль над використанням внутрішніх резервів розвитку, забезпечення конкурентних переваг країни у міжнародній торгівлі.

Стійкість і стабільність економіки передбачає міцність економічної системи країни, захист інтересів національних виробників, стримання та усунення негативних факторів.

Здатність до саморозвитку і прогресу означає самостійність у визначенні пріоритетних напрямків роз-

витку економіки, у можливості створення сприятливого клімату в окремих регіонах та в цілому в країні, інноваційний розвиток людського капіталу.

Країна, економіка якої постійно розвивається, може передбачити, уникнути та протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, конкуренції з боку інших країн. Але для цього необхідно підвищувати стійкість та конкурентоспроможність регіонів даної країни. Цим і обумовлюється велике значення кількісної оцінки рівня їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. Поняття сталості та конкурентоспроможності регіонів базується на продуктивності використання ресурсів [2]. Серед вчених, що займаються даними питаннями, найбільш розповсюдженими є наступні визначення конкурентоспроможності регіону (табл. 1). [4]

Таким чином, бачимо, що найважливішим статистичним критерієм оцінки конкурентоспроможності регіону, а отже його стійкого розвитку, є комплексність, тобто здатність об'єктивно відображати рівень потенціалу регіону та ефективності використання і залучення ресурсів в регіон.

В сучасних умовах, не зважаючи на широту засобів та методів статистики, не має єдиного показника, який характеризував би конкурентоспроможність регіону. У зв'язку з цим, пропонується в якості такого показника розглядати інтегральний показник, що розраховується на базі системи індикаторів, які характеризують економічні, соціальні, демографічні та екологічні процеси регіону (табл. 2.).

Як було зазначено вище, конкурентоспроможність регіону пов'язана з економічною безпекою регіонів та країни в цілому, тому необхідно враховувати, що деякі з показників, наведених в табл. 2, мають критерії, тобто ті гранично допустимі значення, перевищення яких загрожує як економічній безпеці, так і конкурентоспроможності.

Найбільш відомими гранично припустимими значеннями для показників є: спад ВВП – 30% від його потенціального значення; рівень інфляції – 6–10% на рік; рівень безробіття – 10%; коефіцієнт бідності – 8–10%; частка заробітної плати в особистих доходах – 65%; доходи від підприємницької діяльності, операцій з нерухомістю, дивіденди – більше 20%; відношення дефіциту бюджету до ВВП – 3%; ступінь імпортової залежності економіки – 15%, децильний коефіцієнт диференціації доходів – 6–8 разів; коефіцієнт Джині – 0,15–0,17.

Розглянуті в табл. 2 показники не претендують на повноту та всебічність, але в цілому дозволяють простежити тенденцію в соціально-економічній ситуації та прийняти оперативні міри по реалізації стратегії підвищення стійкості та конкурентоспроможності регіонів. В залежності від конкретних цілей і задач щодо дослідження, яке проводиться, система показників конкурентоспроможності може бути розширена та доповнена.

Висновки і перспективи подальших розробок. Результати проведеного дослідження свідчать, що конкурентоспроможність регіону обумовлюється його здатністю виробляти конкурентоспроможну продукцію в умовах ефективного використання усіх ресурсів,

забезпечуючи тим самим стійкий розвиток даного регіону та підвищення життєвого рівня його населення. Кількісна оцінка регіональної конкурентоспроможності базується на показниках регіонального розвитку, які відображають економічні (приріст ВВП, інноваційно-інвестиційна активність, розвиток ринку праці тощо), соціально-демографічні (вирівнювання рівня споживання в країнах та регіонах з високим і низьким рівнем доходів, досягнення ефективного споживання на основі дотримання екологічних вимог, розвиток соціальної інфраструктури, контроль чисельності населення тощо) та екологічні (раціональне природокористування, зберегаючи технології, утилізація відходів споживання збереження та відтворення екосистем тощо) аспекти. Для проведення обліку, аналізу та контролю за реалізацією мір щодо підвищення конкурентоспроможності регіону необхідно створення аналітичного забезпечення, основою якого є різноманітні статистичні показники стійкого розвитку, які об'єднуються в інтегральний показник. Методичне забезпечення оцінки конкурентоспроможності регіону на основі інтегральних показників є темою подальших досліджень в даній сфері. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Дацків Р.** Глобальні економічні війни та національна безпека// Банківська справа. – 2005. – №1. – С. 50–56.
2. **Портер М.** Международная конкуренция: пер. с англ. / М. Портер; под ред. В. Д. Щетинина. – М.: Международные отношения, 2000. – 496 с.
3. **Пухтаєвич Г. О.** Аналіз національної економіки: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 254 с.
4. **Ускова Т. В., Барабанов А. С.** Проблемы оценки конкурентоспособности регионов// Вопросы статистики. – 2009. – №1. – С. 49–56.
5. **Флуд Н. А.** Как измерить устойчивость развития// Вопросы статистики. – 2006. – №10. – С. 19–29.

Таблиця 1
Визначення поняття конкурентоспроможності регіону

Автор	Визначення конкурентоспроможності регіону
Л. І. Ушковицький, В. М. Парахіна	Здатність регіону забезпечити високий рівень рівня життя населення і доходів власників капіталу, ефективно використовувати економічний потенціал при виробництві товарів та послуг
В. В. Печаткін, С. У. Саліхов, В. О. Сабліна	Здатність економіки регіону стабільно виробляти та споживати товари і послуги в умовах межрегіональної конкуренції при умові додержання екологічних стандартів та забезпечення постійного зростання рівня життя населення
В. Є. Андрєєв	Здатність регіону забезпечити високий рівень життя населення та можливість реалізувати потенціал регіону
В. В. Меркушов	Здатність регіону забезпечити виробництво конкурентоздатних товарів та послуг в умовах ефективного використання факторів виробництва, конкурентних переваг, підвищення рівня життя при додержанні міжнародних екологічних стандартів
О. С. Головачов	Обумовлений природними, економічними, соціальними, політичними та іншими факторами стан регіону та здатність його окремих товаровиробників перемагати конкурентів на внутрішніх та зовнішніх ринках, випереджувати інші регіони по соціально-економічному розвитку, забезпечувати підвищення ефективності регіону, зростання благополуччя його населення в умовах відкритості економіки

Таблиця 2
Система показників оцінки конкурентоспроможності регіону

Складові конкурентоспроможності	Показники (індикатори)
Економічна	ВВП на душу населення Доля імпорту на душу населення Доля експорту на душу населення Доля інвестицій на душу населення Доля в експорті продукції секції D, E Обсяг витрат на НДОКР Рівень рентабельності продукції промисловості Рівень зносу основних фондів Доля зайнятих на малих підприємствах в загальній чисельності зайнятих регіону Середньорічна врожайність сільськогосподарських культур Рівень енергоспоживання на душу населення
Соціальна	Децильний коефіцієнт диференціації доходів Рівень бідності Рівень безробіття Індекс розвитку людського потенціалу Співвідношення розмірів прожиткового мінімуму та середньої заробітної плати в регіоні Рівень забезпеченості житлом Витрати на освіту Витрати на охорону здоров'я
Демографічна	Рівень природного приросту Рівень дитячої смертності Коефіцієнт відтворення населення Середня тривалість життя Коефіцієнт старіння населення Сумарний коефіцієнт народжуваності
Екологічна	Рівень відходів, що утилізовані Доля підприємств зі зберігаючи ми технологіями Доля підприємств з очисними спорудами Рівень викидів шкідливих речовин в атмосферу Доля населення, що має доступ до джерел очищеної води